

№ Φ 092.22/1432

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αρ. 53221/14)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

19 Νοεμβρίου 2020

Η απόφαση αυτή θα καταστεί οριστική υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να επέλθουν αλλαγές ως προς τον τύπο..

Στην υπόθεση **Ευστρατίου και λοιποί κατά Ελλάδας**,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), που συνεδρίασε σε τμήμα με την ακόλουθη σύνθεση:

Ksenija Turković, *Πρόεδρο*,

Krzysztof Wojtyczek,

Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Gilberto Felici,

Erik Wennerström,

Raffaele Sabato,

Lorraine Schembri Orland, *δικαστές*,

και με τη σύμπραξη της Renata Degener, *Αν. Γραμματέα τμήματος*,

Έχοντας υπόψη:

-Την υπ' αρ. 53221/14 προσφυγή κατά της Ελλάδας την οποία κατέθεσαν πέντε πολίτες του εν λόγω Κράτους, τα ονόματα των οποίων αναφέρονται στο παράρτημα («οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν στις 18 Ιουλίου 2014 στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών («η Σύμβαση»),

-την απόφαση να κοινοποιηθεί η προσφυγή στην Ελληνική Κυβέρνηση,

-τις παρατηρήσεις των διαδίκων,

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο στις 20 Οκτωβρίου 2020,

Εξέδωσε την παρούσα απόφαση, που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η παρούσα προσφυγή αφορά την υποτιθέμενη υπερβολική τυπολατρία που επέδειξαν το Εφετείο και ο Άρειος Πάγος όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι προσφεύγοντες όφειλαν να επικαλεστούν νομίμως ένα αποδεικτικό στοιχείο που προσήχθη ενώπιον του Πρωτοδικείου και το οποίο οι προσφεύγοντες θεωρούσαν ως καθοριστικό για την έκβαση της διαφοράς.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπούνται από τον κ. Β. Χριστιανό, δικηγόρο και καθηγητή Πανεπιστημίου.
3. Η Κυβέρνηση εκπροσωπείται από την πληρεξουσία της, την κ. Γ. Παπαδάκη, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

A. Η γένεση της υπόθεσης

4. Η πρώτη προσφεύγουσα, Κυριακή Ευστρατίου είναι η σύζυγος του Νεοφύτου Ευστρατίου, του τρίτου προσφεύγοντος. Οι λοιποί τρεις προσφεύγοντες είναι τα τέκνα της πρώτης προσφεύγουσας.
5. Οι προσφεύγοντες διευκρινίζουν ότι η εταιρεία Easton Investment Travel έχει συσταθεί στις 2 Απριλίου 1987 και ότι στις 3 Απριλίου 1987 μεταβιβάστηκε αποκλειστικά στην κ. Καλλιόπη Μ., σύζυγο του αποθανόντος συζύγου της Σωτηρίου Μ. , και ότι αυτή ήταν η μοναδική μέτοχος και κυρία της εταιρείας. Κατά την εποχή της σύστασής της, η εταιρεία δεν είχε τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά της και τα τρία τέκνα της Καλλιόπης (οι Μιχαήλ Μ., Γεώργιος Μ. και η πρώτη προσφεύγουσα Κυριακή Ευστρατίου, το γένος Μ.) δεν ήταν μέτοχοι της εταιρείας και δεν είχαν κανένα ρόλο στη διοίκηση της εταιρείας. Μετά τον θάνατο του Σωτηρίου Μ., η Καλλιόπη Μ. και τα τέκνα της διαμοίρασαν τις καταθέσεις του αποβιώσαντος. Η Καλλιόπη Μ. κράτησε το ποσό των 600.000 λιρών Αγγλίας, ποσό που είχε κατατεθεί σε κοινό λογαριασμό που τηρούσε με τον σύζυγό της και τα τρία τέκνα έλαβαν τις καταθέσεις από τους λοιπούς λογαριασμούς του αποβιώσαντος (500.000 δολ. ΗΠΑ).
6. Ο Σωτήριος Μ. απεβίωσε στις 4 Ιουλίου 1987, πριν το άνοιγμα λογαριασμού στην τράπεζα N.S. Στις 23 Οκτωβρίου 1987, η Καλλιόπη Μ. διόρισε τα τρία τέκνα της μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της εταιρείας Easton Investment Trust χωρίς όμως να έχουν οποιοδήποτε δικαίωμα κυριότητας επί της εταιρείας ή επί του κεφαλαίου αυτής. Στις 7 Νοεμβρίου 1989, και οι τέσσερις τους αποφάσισαν να ανοίξουν τραπεζικό

λογαριασμό τον οποίο θα διαχειριζόταν είτε μόνη η Καλλιόπη Μ. είτε από κοινού τα τρία τέκνα αυτής. Κατά τους προσφεύγοντες δεν τέθηκε κανένα όριο για τις αναλήψεις από την Καλλιόπη Μ. των ποσών που ήταν κατατεθειμένα στον λογαριασμό.

Β. Η ενώπιον του Πρωτοδικείου Αθηνών διαδικασία.

7. Υποστηρίζοντας ότι ήσαν οι μοναδικές κληρονόμοι του αποβιώσαντος Μιχαήλ Μ., οι Πελαγία Μ. και Δάφνη-Μαρία Μ., σύζυγος και κόρη αντίστοιχα του Μιχαήλ, προσέφυγαν στις 24 Οκτωβρίου 2010 στο Πρωτοδικείο Αθηνών. Αnéφεραν ότι ο Σωτήριος Μ., πατέρας του Μιχαήλ, είχε καταθέσει ένα χρηματικό ποσό στην Τράπεζα Ν.Σ. και ότι προκειμένου να χειρίζεται το εν λόγω ποσό από κοινού με τη σύζυγό του Καλλιόπη Μ. και τα τέκνα του, είχε συστήσει το 1987 μια λιβεριανή εταιρεία, την Easton Investment Trust, η οποία ήταν δικαιούχος του τραπεζικού λογαριασμού. Η Καλλιόπη Μ. ήταν η μοναδική μέτοχος της εταιρείας και τα τρία τέκνα ήταν μέλη του Δ.Σ.
8. Οι ενάγουσες, αντίδικοι των προσφευγόντων, υποστήριζαν ότι η εταιρεία δεν είχε τηρήσει τις προβλεπόμενες από το ελληνικό δίκαιο προϋποθέσεις για τη σύστασή της, ότι η πραγματική της έδρα ήταν στην Ελλάδα, ότι δεν είχε αναπτύξει καμία δραστηριότητα και ότι στην πραγματικότητα ήταν αστική εταιρεία χωρίς νομική προσωπικότητα, και συνεπώς κάθε εταίρος συμμετείχε στα κέρδη και τις ζημιές κατά $\frac{1}{4}$ καθένας. Αnéφεραν ότι με το θάνατο της Καλλιόπης Μ. ο οποίος επήλθε στις 16 Ιανουαρίου 2003 η εταιρεία λύθηκε και ότι το ποσό που υπήρχε στον λογαριασμό (268 038 λίρες Αγγλίας) διανεμήθηκε μεταξύ των τριών τέκνων. Αnéφεραν επίσης ότι μετά τον θάνατο της Καλλιόπης Μ., τα τέκνα της αντιλήφθηκαν ότι η τελευταία είχε προβεί σε αναλήψεις άνω του $\frac{1}{4}$ στο οποίο είχε δικαίωμα και ότι είχε κάνει δωρεές στους προσφεύγοντες. Υποστήριζαν ότι οι τελευταίοι γνώριζαν ότι οι εν λόγω δωρεές έγιναν καθ' υπέρβασιν των εταιρικών περιουσιακών στοιχείων που αντιστοιχούσαν στο μερίδιό της,

Ζητούσαν συνεπώς να καταδικαστούν οι προσφεύγοντες να τους καταβάλουν εντόκως τα ποσά που είχαν λάβει από την Καλλιόπη Μ.

9. Για να απορρίψουν τους ισχυρισμούς των εναγουσών, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν στο δικαστήριο ένορκη βεβαίωση μάρτυρα (ως Παράρτημα 1) η οποία συντάχθηκε στις 27 Ιανουαρίου 2009 ενώπιον της Συμβ/φου Δ.Φ.

Στην εν λόγω ένορκη βεβαίωση, η μάρτυρας επιβεβαίωνε ότι μετά το θάνατο του Σωτηρίου Μ. έγινε ένας *de facto* διαμοιρασμός της περιουσίας αυτού μεταξύ της συζύγου του Καλλιόπης Μ. και των τριών τέκνων. Στο πλαίσιο του εν λόγω διαμοιρασμού μεγάλα ποσά σε ξένο νόμισμα μοιράστηκαν ανάμεσα στην Καλλιόπη Μ. και τα τρία τέκνα. Η Καλλιόπη Μ. κράτησε το ποσό των 600 000 λιρών Αγγλίας που απέμεναν στον λογαριασμό που είχε με τον πρώην σύζυγό της. Κανένα από τα τέκνα δεν αμφισβήτησε τον *de facto* διαμοιρασμό για τα δεκαέξι έτη που προηγήθηκαν του θανάτου της Καλλιόπης Μ. Αντίθετα είχαν όλοι τους δεχθεί ότι το ποσό αυτό ανήκε αποκλειστικά στη μητέρα τους.

10. Οι προσφεύγοντες κατέθεσαν επίσης και άλλα έγγραφα (5 έως 15) με τα οποία προσπαθούσαν να αποδείξουν ότι η Καλλιόπη ήταν αυτή που είχε το δικαίωμα να διαχειρίζεται μόνη της τον τραπεζικό λογαριασμό, να δέχεται συμβουλές από την Τράπεζα ως προς τον καλύτερο τρόπο διαχείρισης του λογαριασμού, να διαθέτει κατά βούληση τα κατατεθειμένα ποσά και να λαμβάνει την κίνηση του λογαριασμού.

11. Κατά τη δικάσιμο της 24 Οκτωβρίου 2006, μια μάρτυρας υπέρ των προσφευγόντων, η Ευ. Μα, κατέθεσε μεταξύ άλλων τα εξής:

«Όταν απεβίωσε ο Σωτήριος Μ., η Καλλιόπη Μ. έδωσε σε καθένα από τα παιδιά της 500 000 δολ. ΗΠΑ. Κράτησε για τον εαυτό της το υπόλοιπο του λογαριασμού, ήτοι 600 000 λίρες Αγγλίας. Αποφάσισε να συστήσει εταιρεία προκειμένου τα παιδιά της να μπορούν να κάνουν αναλήψεις χρημάτων όταν θα ήταν άρρωστη. Κράτησε ό,τι ήθελε για να καλύψει τις ανάγκες της

(...). Τα χρήματα ήταν δικά της και έλεγε ότι ο σύζυγός της την προστάτευσε και ότι δεν ήταν βάρος για τα παιδιά της (...)).».

12. Με την υπ' αρ. 2216/2009 απόφασή του, το Πρωτοδικείο απέρριψε την αγωγή των εναγουσών, αντιδίκων των προσφευγόντων και έκρινε ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν καμία υποχρέωση να καταβάλουν κάποιο ποσό στις αντιδίκους τους.

13. Το δικαστήριο έκρινε ότι η λιβεριανή εταιρεία είχε συσταθεί για φορολογικούς λόγους, για να υποκρύψει δωρεά του Σωτηρίου Μ. προς τη σύζυγό του, Καλλιόπη Μ. και ότι ένα μέρος της περιουσίας αυτού είχε μεταβιβαστεί στην Καλλιόπη Μ. χωρίς φορολογικές επιβαρύνσεις. Το πρωτοδικείο έκρινε επίσης ότι το σύνολο του ποσού του τραπεζικού λογαριασμού ανήκε στην Καλλιόπη Μ., η οποία το διαχειριζόταν μόνη της έως τον θάνατό της και ότι το χρησιμοποιούσε προκειμένου να καλύψει τις δαπάνες της και να κάνει δωρεές στα τέκνα και τα εγγόνια της. Ειδικότερα, το πρωτοδικείο αποφάνθηκε ως εξής:

«Όπως προκύπτει από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων των μερών που εξετάστηκαν νομίμως από το δικαστήριο (...), από την υπ' αρ. 34643/27.01.2009 ένορκη βεβαίωση του μάρτυρα των εναγομένων που δόθηκε ενώπιον συμβολαιογράφου (...) και από όλα τα άλλα έγγραφα, - μηδενός εξαιρουμένου- τα οποία επικαλούνται και προσκομίζουν οι διάδικοι, αποδείχτηκαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: (...)

Από τα ανωτέρω και σε συνδυασμό με τις καταθέσεις των μαρτύρων, αποδείχθηκε κατά την άποψη του δικαστηρίου, ότι τα χρήματα που βρέθηκαν στον τραπεζικό λογαριασμό ανήκαν εξ ολοκλήρου και αποκλειστικά στην Καλλιόπη Μ. που τα διαχειριζόταν έως τον θάνατό της που επήλθε στις 16.01.2003 (...)).».

Επίσης, το δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο Μιχαήλ Μ., ο Γεώργιος Μ. και η Κυριακή Ευστρατίου είχαν οριστεί ως συνδικαιούχοι του λογαριασμού για την περίπτωση που η μητέρα τους θα αδυνατούσε να τον διαχειριστεί και

προκειμένου σε περίπτωση θανάτου της μητέρας τους τα χρήματα να περιέλθουν σε αυτούς.

Γ. Η ενώπιον του Εφετείου Αθηνών διαδικασία

14. Οι αντίδικοι των προσφευγόντων ασκήσαν έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης. Υποστήριζαν ότι η λιβεριανή εταιρεία δεν ήταν εικονική και ότι είχε ως εταίρους, κατά ισομοιρία, την Καλλιόπη Μ., τον Μιχαήλ Μ. τον Γεώργιο Μ. και την Κυριακή Ευστρατίου. Υποστήριζαν επίσης ότι ο ισχυρισμός των προσφευγόντων ότι τα χρήματα αποτελούσαν μέρος της κληρονομιάς περιουσίας της Καλλιόπης Μ. δεν ήταν βάσιμος καθώς το μόνο δικαίωμα που είχε η τελευταία ήταν το να κάνει χρήση των χρημάτων για τις ανάγκες της και όχι για να κάνει δωρεές σε τρίτους ακόμη και αν οι τρίτοι αυτοί ήταν οι συνδικαιούχοι του λογαριασμού.

15. Από την πλευρά τους, στις από 12 Απριλίου 2011 προτάσεις τους, οι προσφεύγοντες υποστήριζαν ότι τα χρήματα του λογαριασμού ανήκαν στην Καλλιόπη Μ. ως μέρος της κληρονομιάς του Σωτηρίου Μ. και ότι αυτή μπορούσε να τα διαθέτει χωρίς περιορισμό όσον αφορά τις αναλήψεις. Στο τέλος των προτάσεών τους, στην παράγραφο 6 αυτών, ανέφεραν τα εξής:

«Επίκληση των προτάσεων που υποβλήθηκαν στον πρώτο βαθμό και των σχετικών εγγράφων

Σε αντίκρουση της αόριστης, αβάσιμης και αναληθούς έφεσης, προσάγουμε μετ' επικλήσεως ως σχετ. Α' επικυρωμένο αντίγραφο των από 29-1-2009 πρωτοδίκων προτάσεών μας μετά του συνόλου των σχετικών εγγράφων μας με αριθμούς 1 έως 15, ως και μετά της επισυναφθείσης στις ως άνω προτάσεις μας από 2 Φεβρουαρίου 2009 προσθήκης αντίκρουσης, οι οποίες έχουν ως εξής: (...)

16. Κανένα νέο αποδεικτικό στοιχείο δεν κατατέθηκε ενώπιον του Εφετείου.

17. Με την υπ' αρ. 438/2012 απόφασή του το Εφετείο έκανε δεκτή την έφεση. Έκρινε ότι οι αντίδικοι των προσφευγόντων είχαν το δικαίωμα να

διεκδικήσουν τα ποσά που οι τελευταίοι έλαβαν ως δωρεά από την Καλλιόπη Μ. και τα οποία δεν θα είχαν λάβει αν η τελευταία δεν είχε κάνει αναλήψεις μεγαλύτερων ποσών από αυτά που δικαιούταν από τον εν λόγω λογαριασμό.

18. Επίσης, το Εφετείο αναφέρθηκε στο άρθρο 240 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και εξέθεσε ότι για την απόφασή του είχε λάβει υπόψη μόνον τα ακόλουθα έγγραφα: την απόφαση του Πρωτοδικείου, τα πρακτικά αυτής, τις προτάσεις που κατατέθηκαν πρωτοδίκως, μια αίτηση ασφαλιστικών μέτρων των εναγουσών, το δικόγραφο της έφεσης και τους πρόσθετους λόγους και τα πληρεξούσια. Ανέφερε επίσης ότι δεν είχε λάβει υπόψη του τα άλλα έγγραφα (μεταξύ των οποίων την ενώπιον Συμβ/φου ένορκη βεβαίωση και τις κινήσεις λογαριασμού που είχαν αποσταλεί στην Καλλιόπη Μ.) και των οποίων δεν είχε γίνει σαφής και ορισμένη επίκληση όπως απαιτεί το προαναφερθέν άρθρο 240.

Ειδικότερα, το Εφετείο Αθηνών διατύπωσε την απόφασή του ως εξής:

«(...) δεν λαμβάνεται υπόψη η ένορκη βεβαίωση που κατέθεσαν οι προσφεύγοντες και την οποία οι τελευταίοι δεν επικαλούνται στις προτάσεις τους ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου.

Όπως προκύπτει από τις ένορκες καταθέσεις που υποβλήθηκαν ενώπιον του πρωτοδικείου, και οι οποίες περιλαμβάνονται στα πρακτικά (...), από τις ένορκες βεβαιώσεις των μαρτύρων [Γ.Α.] και [Ι.Γ.] για τους [ενάγοντες αντιδίκους των προσφευγόντων] και από όλα τα έγγραφα που οι διάδικοι επικαλούνται και υποβάλλουν νόμιμα, αποδείχθηκαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά (...).

Συνεπώς, το πρωτοδικείο που έκρινε διαφορετικά, θεωρώντας ότι δεν υπήρχε εταιρεία, οιοδήποτε τύπου, και ότι η επωνυμία της εταιρείας υπέκρυπτε δωρεά του Σωτηρίου Μ. προς τη σύζυγό του, στην οποία ανήκαν αποκλειστικά τα χρήματα, και με τα οποία χρήματα αυτή κάλυπτε τις δαπάνες της και έκανε δωρεές στα τέκνα και τα εγγόνια της, έσφαλε,

αφενός, όσον αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή του νόμου, και αφετέρου, όσον αφορά την εκτίμηση των αποδείξεων που του υποβλήθηκαν (,,,)».

Δ. Η ενώπιον του Αρείου Πάγου διαδικασία

19. Οι προσφεύγοντες αναιρεσιβάλανε την εφετειακή απόφαση. Υποστήριζαν ότι το γεγονός ότι το Εφετείο δεν έλαβε υπόψη πραγματικά περιστατικά καθοριστικά για την έκβαση της διαφοράς και τα οποία προέκυπταν από αποδεικτικά στοιχεία που το Εφετείο δεν έκανε δεκτά συνιστούσε παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας η οποία είναι σύμφυτη με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία ήταν η ενώπιον της Συμβ/φου Δ.Φ. ένορκη βεβαίωση, το αποδεικτικό επίδοσης της βεβαίωσης αυτής από δικαστικό επιμελητή, τα έγγραφα που αφορούσαν ορισμένες προθεσμιακές καταθέσεις και ορισμένες κινήσεις του επίμαχου λογαριασμού για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1997 και 2002 με αποδέκτη την Καλλιόπη Μ.
20. Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες υποστήριζαν ότι τα προαναφερθέντα έγγραφα αποδείκνυαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά:
- 1) Ότι το 1987, ο Σωτήριος Μ. είχε συστήσει σύμφωνα με το λιβερτιανό δίκαιο μια ναυτιλιακή εταιρεία, την Easton Investment Trust της οποίας η πραγματική έδρα ήταν στον Πειραιά,
 - 2) Ότι η Καλλιόπη Μ. ήταν η μοναδική μέτοχος της εταιρείας
 - 3) Ότι τα τρία τέκνα αυτής ήταν απλά μέλη του Δ.Σ. της εταιρείας
 - 4) Ότι ποσά σε λίρες Αγγλίας ήταν κατατεθειμένα στο όνομα της εταιρείας σε λογαριασμό που ανοίχτηκε στην Τράπεζα N.S.,
 - 5) Ότι η εταιρεία δεν είχε αναπτύξει καμία εμπορική ή ναυτιλιακή δραστηριότητα, ότι δεν είχε αποκτήσει ούτε είχε εκμεταλλευτεί κανένα πλοίο, αλλά διαχειριζόταν απλώς τα κεφάλαια που ήταν κατατεθειμένα στην προαναφερθείσα Τράπεζα,

- 6) Ότι μόνον η Καλλιόπη Μ. διαχειριζόταν τα κεφάλαια και ότι τα τρία μέλη του Δ.Σ. της εταιρείας είχαν το δικαίωμα να διοικούν την εταιρεία μόνον σε περίπτωση κωλύματος της Καλλιόπης Μ.
- 7) Ότι το σύνολο των κεφαλαίων προερχόταν από δωρεά που έκανε ο Σωτήριος Μ. στην Καλλιόπη Μ. μέσω της σύστασης εταιρείας για φορολογικούς λόγους που η τελευταία διαχειριζόταν μόνη της ως το τέλος της ζωής της, για την κάλυψη των αναγκών της και κάνοντας δωρεές στα τέκνα και τα εγγόνια της,
21. Με την υπ' αρ. 201/2014 απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2014 ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αναίρεση. Έκρινε ότι η επίκληση των εγγράφων που αναφερόντουσαν στις πρωτόδικες προτάσεις τους και οι οποίες ενσωματώθηκαν στην έφεσή τους δεν ήταν νόμιμη καθώς δεν υπήρχε παραπομπή σε συγκεκριμένο μέρος των πρωτόδικων προτάσεών τους όπου γίνεται ειδική και ορισμένη επίκληση στα έγγραφα αυτά. Έκρινε επίσης ότι η λιβεριανού δικαίου εταιρεία δεν συνιστούσε εμπορική εταιρεία σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο αλλά αστική εταιρεία που συστήθηκε μεταξύ της Καλλιόπης Μ. και των τέκνων της και ότι η περιουσία της εταιρείας ανήκε κατ' ισομοιρία σε όλους τους εταίρους. Τέλος, ο Άρειος Πάγος συμπέρανε ότι ο αναιρετικός λόγος που αφορά την εσφαλμένη ερμηνεία των αποδεικτικών μέσων από το Εφετείο (ειδικότερα, ότι οι διαχειριστές της εταιρείας είχαν το δικαίωμα να την διαχειρίζονται σε περίπτωση κωλύματος Καλλιόπης Μ. και ότι αυτή ήταν η μοναδική κυρία των ποσών που ήταν κατατεθειμένα λόγω της δωρεάς του συζύγου της) ήταν απαράδεκτος καθώς ο ισχυρισμός περί εσφαλμένης εκτίμησης βασιζόταν σε πραγματικά περιστατικά που δεν είχαν αποδειχθεί στο Εφετείο.
22. Σε εκτέλεση των αποφάσεων του Εφετείου και του Αρείου Πάγου , και σε εφαρμογή ιδιωτικού συμφωνητικού που συνάφθηκε μεταξύ τους, οι προσφεύγοντες όφειλαν να καταβάλουν στους αντιδίκους το ποσό των

334 330,65 ευρώ¹, το οποίο επιμερίστηκε ανάμεσα στους πέντε προσφεύγοντες ως εξής: Κυριακή Ευστρατίου 73 789,77 ευρώ, Καλλιόπη Σταματίου, 82 763,17 ευρώ, Άννα Σαμιώτου 82 763,17 ευρώ, Αμαλία Ευστρατίου 82 763,17 ευρώ, Νέοφυτος Ευστρατίου 12 251,67 ευρώ. Τα ποσά αυτά υπολογίστηκαν με βάση α) τα ποσά που επιδίκασε το Εφετείο, β) τους τόκους έως 4 Νοεμβρίου 2014, γ) τα έξοδα των αντιδίκων για τις διαδικασίες ενώπιον του Πρωτοδικείου και του Εφετείου, δ) τα έξοδα για το αντίγραφο της εφετειακής απόφασης και ε) την δικηγορική αμοιβή του δικηγόρου των αντιδίκων για τη σύνταξη αίτησης για την αναγκαστική εκτέλεση της απόφασης του Αρείου Πάγου.

ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

23. Τα οικεία άρθρα του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας έχουν ως εξής:

Άρθρο 237

1. (...) Μαζί με τις προτάσεις οι διάδικοι πρέπει να καταθέσουν και: α) αντίγραφο των προτάσεων ατελώς, επικυρωμένο από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του διαδίκου και β) με ποινή απαράδεκτου όλα τα Αποδεικτικά μέσα και διαδικαστικά έγγραφα που επικαλούνται με τις προτάσεις τους.

Άρθρο 240

Για την επαναφορά ισχυρισμών που υποβλήθηκαν σε προηγούμενη Συζήτηση στο ίδιο ή ανώτερο δικαστήριο, αρκεί η επανυποβολή τους με σύντομη περίληψη και αναφορά στις σελίδες των προτάσεων της προηγούμενης Συζήτησης που τους περιέχουν. Οι προτάσεις της προηγούμενης Συζήτησης προσκομίζονται απαραίτητως σε επικυρωμένο αντίγραφο.

24. Το νομοθετικό διάταγμα 958/1971 με το οποίο εισήχθη το άρθρο 240 στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ανέφερε ότι σκοπός του ήταν να αποφευχθεί η υπερβολική πίεση προς τους δικαστές οι οποίοι θα ήταν υποχρεωμένοι να εντοπίσουν τους ισχυρισμούς των διαδίκων που περιέχονταν στις προτάσεις τους που είχαν κατατεθεί ενώπιον των προηγούμενων δικαστηρίων.

¹ 187 334,74 ευρώ για κεφάλαιο, 130 603,41 ευρώ για τόκους και 16 392,80 ευρώ για έξοδα.

25. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι κατά την ερμηνεία του εν λόγω άρθρου, ο Άρειος Πάγος διευκρίνισε ότι το άρθρο αυτό αφορά όχι μόνον τον τρόπο με τον οποίο επαναφέρονται οι «ισχυρισμοί» αλλά ότι εφαρμόζεται και όταν γίνεται επίκληση αποδεικτικών στοιχείων. Κατά συνέπεια, η κατ' έφεση επίκληση ενός εγγράφου δεν είναι νόμιμη όταν στις προτάσεις της έφεσης υπάρχει μόνον μια γενική αναφορά σε όλα τα έγγραφα που έχει προσαγάγει ο διάδικος στον πρώτο βαθμό (αποφάσεις Αρείου Πάγου με αρ. 9/2000, 23/2008, 324/2009 και 239/2017). Η ενώπιον του Εφετείου επίκληση εγγράφων που προορίζονται να χρησιμεύσουν ως αποδεικτικά στοιχεία δεν είναι νόμιμη εάν οι προτάσεις που κατατέθηκαν στον πρώτο βαθμό (στις οποίες γίνεται επίκληση των εγγράφων αυτών) προσαρτώνται μόνον ως φωτοτυπία στις προτάσεις της έφεσης (αποφάσεις της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου 9/2000 και 3/2008). Το κείμενο των προτάσεων του πρώτου βαθμού πρέπει να ενσωματώνεται σε ενιαίο κείμενο που θα κατατεθεί ως κατ' έφεση προτάσεις και θα υπογράφεται από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του ενδιαφερομένου (ΑΠ 946/2015, 1509/2014, 982/2013, 476/2001 και 865/2009). Στην περίπτωση αυτή είναι νόμιμη η επίκληση ενώπιον του Εφετείου εγγράφων που αναφέρονται κατά τρόπο ειδικό, σαφή και ορισμένο στο ενιαίο κείμενο των προτάσεων της δευτεροβάθμιας δίκης. Θα πρέπει λοιπόν να πρόκειται για άμεση και ειδική επίκληση εγγράφων και όχι για έμμεση επίκληση που απλώς παραπέμπει στις προτάσεις της πρωτοβάθμιας δίκης ως αυτοτελούς και διακριτής πράξης (ΑΠ 794/2017).
26. Από την πλευρά τους, οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι ορισμένες αποφάσεις του Αρείου Πάγου υποστηρίζουν ότι το άρθρο 240 ρυθμίζει μόνον τον τρόπο επίκλησης «ισχυρισμών» και δεν έχει εφαρμογή στην επίκληση αποδεικτικών μέσων (αποφάσεις 264/1989 και 182/2000). Ακόμη και στην απόφαση 9/2000 στην οποία αναφέρεται η Κυβέρνηση, μια μειοψηφία έξι δικαστών είχε υποστηρίξει ότι το άρθρο 240 δεν ρυθμίζει τον τρόπο εκ νέου επίκλησης εγγράφων τα οποία είχαν νομίμως

υποβληθεί με έγγραφες προτάσεις σε προηγούμενες συζητήσεις και ότι δεν μπορούσε να τύχει αναλογικής εφαρμογής.

27. Το άρθρο 904§1 του Αστικού Κώδικα έχει ως εξής:

«Όποιος έγινε πλουσιότερος χωρίς νόμιμη αιτία από την περιουσία ή με ζημία άλλου έχει υποχρέωση να αποδώσει την ωφέλεια. Η υποχρέωση αυτή γεννιέται ιδίως σε περίπτωση παροχής αχρεώστητης ή παροχής για αιτία που δεν επακολούθησε ή έληξε ή αιτία παράνομη ή ανήθικη».

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6§1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

28. Οι προσφεύγοντες καταγγέλλουν παραβίαση του δικαιώματός τους σε δίκαιη δίκη λόγω της υπερβολικής τυπολατρίας που επέδειξε το Εφετείο εφαρμόζοντας το άρθρο 240 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και μη λαμβάνοντας υπόψη αποδεικτικά μέσα που είχαν υποβληθεί. Προσθέτουν ότι τα πολιτικά δικαστήρια εισήγαγαν έναν περιορισμό στο δικαίωμά τους σε δίκαιη δίκη που δεν ήταν σαφής, προσβάσιμος και προβλέψιμος, ότι ο εν λόγω περιορισμός δεν επεδίωκε νόμιμο σκοπό και δεν ήταν ανάλογος προς τον τελευταίο. Υποστηρίζουν ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6§1, το κρίσιμο χωρίο του οποίου έχει ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικάως, υπό ... δικαστηρίου, ...το οποίον θα αποφασίση, είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, (...)

A. Επί του παραδεκτού

29. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει την αιτίαση αυτή λόγω μη συνδρομής της ιδιότητας του θύματος. Υποστηρίζει ότι σκοπός των προσφευγόντων είναι να εξεταστεί *in abstracto* από το Δικαστήριο η συμβατότητα προς τη Σύμβαση της τιθέμενης από το άρθρο 240ΚπολΔικ προϋπόθεσης. Υπογραμμίζει αφενός ότι οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων οι οποίοι απορρέουν από έγγραφα που δεν έχουν ληφθεί υπόψη είχαν εκτεθεί στην ενώπιον του πρωτοδικείου συζήτηση από τον μάρτυρά τους, του οποίου η κατάθεση είχε αποδεικτική ισχύ ίση με αυτή

της ένορκης βεβαίωσης η οποία δεν ελήφθη υπόψη, και αφετέρου, ότι τα πρακτικά που περιείχαν την κατάθεση της Ευ.Μα. αποτελούσαν μέρος του φακέλλου που υποβλήθηκε στο Εφετείο.

30. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, υπό τις ειδικές περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης, η ένσταση της Κυβέρνησης συνδέεται στενά με την ουσία της αιτίας και θα πρέπει να εξεταστεί με την ουσία της υπόθεσης.
31. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η εν λόγω αιτίαση δεν είναι προδήλως αβάσιμη ούτε απαράδεκτη για κάποιον από τους λόγους του άρθρου 35 της Σύμβασης, και την κηρύσσει παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Ισχυρισμοί των διαδίκων

α) Οι προσφεύγοντες

32. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η απόφαση του Εφετείου την οποία επικύρωσε ο Άρειος Πάγος, αγνόησε ένα αποδεικτικό στοιχείο επειδή δεν το είχαν υποβάλει σύμφωνα με το άρθρο 240ΚΠολΔικ το οποίο άρθρο το Εφετείο εφάρμοσε αναλογικά στην περίπτωση τους. Ωστόσο, υπάρχουν δεκατέσσερις αποφάσεις του Αρείου Πάγου στις οποίες το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι η μέθοδος που ακολούθησαν οι προσφεύγοντες για να επικαλεστούν τα αποδεικτικά τους στοιχεία ενώπιον του εφετείου ήταν και νόμιμη και παραδεκτή. Οι αποφάσεις του Αρείου Πάγου τις οποίες επικαλείται η Κυβέρνηση δεν είναι κρίσιμες για την υπό κρίση υπόθεση καθώς στις διαδικασίες στις οποίες αναφέρονται οι αποφάσεις αυτές οι διάδικοι είχαν απλώς δηλώσει στις προτάσεις τους ενώπιον του Εφετείου ότι βασιζόντουσαν σε έγγραφα που είχαν κατατεθεί ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου χωρίς να αναφέρονται στα αποδεικτικά στοιχεία κατά τρόπο ειδικό, σαφή και ορισμένο.
33. Οι προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι στις ενώπιον του Εφετείου προτάσεις τους, αναφέρονται κατά τρόπο ειδικό, σαφή και ορισμένο στο κείμενο της ένορκης βεβαίωσης ενώπιον Συμβολαιογράφου και ότι

εξάλλου ορισμένα μέρη της εν λόγω βεβαίωσης συμπεριλαμβανόντουσαν στις προτάσεις. Επίσης, παρά το ότι τόσο αυτοί όσο και οι αντιδικοί τους ακολούθησαν ακριβώς την ίδια μέθοδο προκειμένου να υποβάλουν ενώπιον του Εφετείου τις αποδείξεις που είχαν προσαγάγει ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, το Εφετείο θεώρησε απαράδεκτες τις προτάσεις τους ενώ έκανε δεκτές τις προτάσεις των αντιδίκων.

34. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν επίσης ότι το αποδεικτικό στοιχείο που δεν έλαβε υπόψη του το Εφετείο είχε καθοριστική σημασία για την έκβαση της υπόθεσης και ότι δεν αλληλοκαλυπτόταν με την κατάθεση της μάρτυρα Ευ.Μα. κατά τη συζήτηση ενώπιον του πρωτοδικείου (βλ. ανωτ. παρ. 11), η οποία ελήφθη υπόψη από το Εφετείο.

β) Η Κυβέρνηση

35. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι στο σύνολό της η ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων διαδικασία δεν επέφερε προσβολή στο δικαίωμα των προσφευγόντων στην πρόσβαση σε δικαστήριο.
36. Υποστηρίζει αφενός ότι οι περιορισμοί που επιβάλλει το άρθρο 240ΚΠολΔικ επιδιώκουν έναν νόμιμο σκοπό: να εξασφαλιστεί η ασφάλεια δικαίου και η ορθή απονομή της δικαιοσύνης, χωρίς η τήρηση των εν λόγω περιορισμών να απαιτεί ιδιαίτερη προσπάθεια από τον πολίτη που προσφεύγει στη δικαιοσύνη.
37. Αφετέρου, ως προς την αναλογικότητα, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα έγγραφα που το Εφετείο δεν έλαβε υπόψη του (βλ. ανωτ. παράγραφος 18) δεν ήταν καθοριστικά για την απόδειξη των ισχυρισμών των προσφευγόντων. Συναφώς, υποστηρίζει ότι ο σχετικός με τη φύση και τη νομιμότητα της εταιρείας ισχυρισμός ήταν νομικός και ως τέτοιος δεν μπορούσε να αποδειχθεί από τα εν λόγω έγγραφα. Τα επικαλούμενα υπό τους αριθμούς 1-5 πραγματικά περιστατικά (βλ. ανωτ. παρ. 20) ήταν ισχυρισμοί των εναγουσών, και τα υπό 6 και 7 (βλ. ανωτέρω παρ. 20) ήταν εκτιμήσεις του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Ειδικότερα, όσον αφορά

τον ισχυρισμό υπό τον αριθ. 7, η Κυβέρνηση διευκρινίζει ότι οι προσφεύγοντες είχαν υποστηρίξει, στις προτάσεις τους ενώπιον των δικαστηρίων της ουσίας, ότι τα ποσά του τραπεζικού λογαριασμού προέρχονταν από την κληρονομία του Σωτηρίου Μ. και όχι από δωρεά, ισχυρισμός που προβλήθηκε για πρώτη φορά ενώπιον του Αρείου Πάγου.

38. Επίσης, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι ισχυρισμοί ότι η Καλλιόπη Μ. ήταν η μόνη που είχε δικαίωμα να διαχειρίζεται τον λογαριασμό, ότι τα τέκνα της δεν μπορούσαν να το κάνουν παρά μόνον σε περίπτωση κωλύματός της, ότι μπορούσε να διαθέσει τα ποσά αυτά για να καλύψει τις δικές της ανάγκες αλλά και να κάνει δωρεές, υποστηρίχθηκαν με την κατάθεση της μάρτυρα των προσφευγόντων Ευ.Μα. κατά τη συζήτηση, και ότι η εν λόγω δήλωση ελήφθη υπόψη από το Εφετείο.

39. Τέλος, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι κατά τη νομολογία του Αρείου Πάγου, το κείμενο των προτάσεων του πρώτου βαθμού δεν πρέπει μόνον να προσαρτάται στις κατ' έφεση προτάσεις αλλά να είναι ενσωματωμένο σε αυτές. Μόνον στην περίπτωση αυτή είναι νόμιμη στην κατ' έφεση διαδικασία η επίκληση των εγγράφων και των προτάσεων που έχουν κατατεθεί πρωτοδίκως. Στην υπό κρίση υπόθεση όμως, η επίκληση της ένορκης βεβαίωσης και των αποσπασμάτων της κίνησης λογαριασμού ενώπιον του Εφετείου δεν ήταν ειδική, σαφής και ορισμένη, αλλά μόνον έμμεση, καθώς δεν προέκυπτε παρά μόνον από το κείμενο των προτάσεων που υποβλήθηκαν στον πρώτο βαθμό.

2. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Γενικές Αρχές

40. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει την πάγια νομολογία του κατά την οποία ρόλος του Δικαστηρίου δεν είναι να υποκαθιστά τα εθνικά δικαστήρια. Εναπόκειται κατά κύριο λόγο στα εθνικές αρχές, ιδίως στα δικαστήρια, κατώτερα και ανώτερα, να ερμηνεύουν την εθνική νομοθεσία (βλ. μεταξύ άλλων *Zubac c. Croatie* [GC], αρ. 40160/12, § 78, 5 Απριλίου 2018).

Εξάλλου, το «δικαίωμα σε δικαστήριο», ειδική έκφανση του οποίου αποτελεί το δικαίωμα πρόσβασης, δεν είναι απόλυτο και επιδέχεται περιορισμούς οι οποίοι γίνονται σιωπηρά δεκτοί, ιδίως όσον αφορά τις προϋποθέσεις του παραδεκτού μιας προσφυγής, καθώς από την ίδια του τη φύση επιζητεί ρύθμιση από το Κράτος, το οποίο επί του θέματος έχει διακριτική ευχέρεια. Ωστόσο, οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να περιορίζουν την πρόσβαση του πολίτη κατά τρόπο τέτοιο ή σε τέτοιο βαθμό που να θίγεται η ουσία του δικαιώματός του. Τέλος, οι περιορισμοί αυτοί είναι συμβατοί με το άρθρο 6§1 παρά μόνον εάν σκοπούν σε έναν νόμιμο σκοπό και εάν υπάρχει εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του επιδιωκόμενου σκοπού (βλ. μεταξύ άλλων, *Zubac c. Croatie* [GC], αρ. 40160/12, § 78, 5 Απριλίου 2018). Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο θίγεται όταν η ρύθμιση αυτού παύει να εξυπηρετεί τους σκοπούς της ασφάλειας δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αποτελεί ένα είδος εμποδίου που εμποδίζει τον πολίτη να πετύχει την επίλυση της διαφοράς του από το αρμόδιο δικαστήριο.

41. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι η συμβατότητα των προβλεπόμενων από το εθνικό δίκαιο περιορισμών σε σχέση με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο που αναγνωρίζεται από το άρθρο 6§1 της Σύμβασης εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες της επίμαχης διαδικασίας και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο σύνολό της η δίκη που διεξήχθη στο πλαίσιο της εθνικής έννομης τάξης και ο ρόλος που έπαιξε το Ανώτατο Δικαστήριο, καθώς οι προϋποθέσεις του παραδεκτού μιας αίτησης αναίρεσως μπορεί να είναι πιο αυστηρές απ' ό,τι της έφεσης (*Khalfaoui c. France*, αρ. 34791/97, CEDH 1999-IX).
42. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει τέλος ότι η νομοθεσία που αφορά τις διατυπώσεις για την άσκηση ενδίκου μέσου ή βοηθήματος (προσφυγής) σκοπεί στη διασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, και την τήρηση, ιδίως, της αρχής της ασφάλειας δικαίου. Οι ενδιαφερόμενοι

οφείλουν να αναμένουν ότι οι κανόνες αυτοί θα εφαρμόζονται (*Miragall Escolano et autres c. Espagne*, αρ. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 et 41509/98, § 33, CEDH 2000-I).

43. Το Δικαστήριο έχει καταλήξει πολλές φορές στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή από τα εθνικά δικαστήρια διατυπώσεων οι οποίες πρέπει να τηρηθούν δύναται να επιφέρει παραβίαση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο. Τούτο συμβαίνει όταν η υπερβολικά τυπολατρική ερμηνεία της συνήθους νομιμότητας από πλευράς ενός δικαστηρίου, εμποδίζει, στην πράξη, την εξέταση της ουσίας του ένδικου βοηθήματος ή μέσου (προσφυγής) που έχει ασκήσει ο ενδιαφερόμενος (*Běleš et autres c. République tchèque*, αρ. 47273/99, § 69, CEDH 2002-IX, *Zvolský et Zvolská c. République tchèque*, αρ. 46129/99, § 55, CEDH 2002-IX, και *Νικόλαος Κοψίδης κατά Ελλάδας*, αρ. 2920/08, § 22, 19 Μαρτίου 2010).

β) Εφαρμογή των αρχών στην υπό κρίση υπόθεση

44. Καταρχάς, το Δικαστήριο συμφωνεί με την Κυβέρνηση και αναγνωρίζει ότι το άρθρο 240ΚΠολΔικ επιδιώκει νόμιμο σκοπό: να διασφαλίσει την καλή λειτουργία των δικαστηρίων και να εξασφαλίσει στους διαδίκους ότι τα αποδεικτικά μέσα που επικαλούνται κατ' έφεση θα ληφθούν υπόψη αποφεύγοντας τον άσκοπο φόρτο εργασίας για το εφετείο προκειμένου να επιταχυνθεί η διεξαγωγή της διαδικασίας. Συνεπώς ο σκοπός αυτός συνάδει με τον σκοπό που αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση που συνοδεύει το διάταγμα με το οποίο εισήχθη το άρθρο 240, ήτοι την αποφυγή υπερβολικής πίεσης στους δικαστές οι οποίοι θα ήταν υποχρεωμένοι να αναζητούν τους ισχυρισμούς των διαδίκων που περιέχονται στις προτάσεις τους που έχουν κατατεθεί σε διαδικασία που διεξήχθη σε προηγούμενα δικαστήρια (βλ. ανωτ. παράγραφο 24).
45. Δεύτερον, εναπόκειται στο Δικαστήριο να ελέγξει εάν έχει τηρηθεί μια εύλογη σχέση αναλογικότητας στην υπό κρίση υπόθεση, λαμβανομένου υπόψη του ότι το Εφετείο και ο Άρειος Πάγος αποφάσισαν, στηριζόμενοι

στο άρθρο 240, να μη λάβουν υπόψη ορισμένες αποδείξεις που οι προσφεύγοντες είχαν υποβάλει στο Εφετείο.

46. Συναφώς, το Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει πρώτα εάν ο δικηγόρος των προσφευγόντων επικαλέστηκε με τρόπο σαφή και ειδικό την ένορκη βεβαίωση που δόθηκε ενώπιον της Συμβ/φου Δ.Φ. την οποία οι προσφεύγοντες θεωρούσαν ως καθοριστικό για την έκβαση της διαφοράς αποδεικτικό στοιχείο.
47. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά τη νομολογία του Αρείου Πάγου, για να είναι παραδεκτή η ενσωμάτωση των προτάσεων που υποβλήθηκαν στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο στις κατ'έφεση προτάσεις, δεν αρκεί να προσαρτηθούν οι πρώτες ως σχετικό των δεύτερων. Θα πρέπει οι δύο σειρές προτάσεων να εμφανίζονται υπό τη μορφή ενιαίου κειμένου με αίτημα την παραδοχή ή την απόρριψη της έφεσης. Για να είναι νόμιμη η επίκληση εγγράφων ενώπιον του Εφετείου πρέπει να γίνει κατά τρόπο ειδικό, σαφή και ορισμένο στο προαναφερθέν ενιαίο κείμενο των προτάσεων της έφεσης και όχι εμμέσως με απλή παραπομπή στις προτάσεις της πρωτοβάθμιας δίκης (βλ. ανωτ. παράγραφο 25).
48. Ωστόσο, στην υπό κρίση υπόθεση, από τις από 12 Απριλίου 2011 κατ'έφεση προτάσεις των προσφευγόντων προκύπτει ότι οι πρωτοβάθμιες προτάσεις τους δεν είχαν ενσωματωθεί στο κείμενο των κατ'έφεση προτάσεων με τον τρόπο που απαιτεί η νομολογία του Αρείου Πάγου, δηλαδή ως ενιαίο κείμενο με τον τίτλο «προτάσεις ενώπιον του Εφετείου» και κατατεθειμένο ως τέτοιο. Επιπλέον, η επίκληση της ένορκης βεβαίωσης και της κίνησης του λογαριασμού δεν ήταν ούτε ειδική, ούτε σαφής ούτε ορισμένη, προϋπόθεση που τίθεται από την εν λόγω νομολογία. Το Δικαστήριο επισημαίνει συναφώς ότι το ίδιο το κείμενο των κατ'έφεση προτάσεων δεν περιέχει καμία ρητή και ειδική αναφορά στην ένορκη δήλωση και στις κινήσεις του επίδικου λογαριασμού. Αντίθετα, στην παράγραφο 6 των προτάσεων, στο τέλος του κειμένου της εν λόγω παραγράφου, έχει προσαρτηθεί επικυρωμένο αντίγραφο των από

29 Ιανουαρίου 2009 προτάσεων που υποβλήθηκαν στην πρωτοβάθμια δίκη από τους προσφεύγοντες, και στις οποίες περιέχεται αόριστη αναφορά στο σύνολο των σχετικών με αρ. 1 έως 15 καθώς και της από 2 Φεβρουαρίου 20096 προσθήκης αντίκρουσής τους. Πουθενά δεν γίνεται ειδική ή εξατομικευμένη αναφορά στην ένορκη βεβαίωση ή στις κινήσεις λογαριασμού όπως απαιτεί η νομολογία του Αρείου Πάγου.

49. Ωστόσο, θεωρώντας ότι η επίκληση των εγγράφων που αναφέρονται στις προτάσεις της πρωτοβάθμιας δίκης δεν ήταν νόμιμη επειδή δεν υπήρχε παραπομπή σε ειδικό χωρίο των προτάσεων, ο Άρειος Πάγος δεν επέδειξε υπερβολική τυπολατρία. Δεν έκανε τίποτε άλλο από το να εφαρμόσει σαφείς, προσβάσιμους και ευκόλως κατανοητούς από τους προσφεύγοντες δικονομικούς κανόνες οι οποίοι ούτως ή άλλως εκπροσωπούνταν από δικηγόρο έμπειρο στις δικαστικές διαδικασίες (βλ. επίσης υπό την έννοια αυτή, *Trevisanato c. Italie*, αρ. 32610/07, § 45, 15 Σεπτεμβρίου 2016).
50. Το Δικαστήριο θεωρεί σκόπιμο να υπενθυμίσει στο σημείο αυτό ότι το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πραγματικό παρά μόνον αν τα αιτήματα και οι προτάσεις των διαδίκων «ακουστούν» πράγματι, αν δηλαδή πραγματικά εξεταστούν δεόντως από το δικαστήριο που επιλήφθηκε της υπόθεσης. Άλλως, το άρθρο 6 συνεπάγεται την υποχρέωση του «δικαστηρίου» να επιδοθεί σε μια πραγματική εξέταση των λόγων, των επιχειρημάτων και των αποδεικτικών μέσων των διαδίκων ή ακόμη να εξετάσει την κρισιμότητα αυτών (*Van de Hurk c. Pays-Bas*, 19 Απριλίου 1994, § 59, série A αρ. 288, *Tourisme d'affaires c. France*, αρ. 17814/10, § 25, 16 Φεβρουαρίου 2012, και *Hôpital local Saint-Pierre d'Oléron et autres c. France*, αρ. 18096/12 και 23 άλλες προσφυγές, § 83, 8 Νοεμβρίου 2018).
51. Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι η κατάθεση στη συζήτηση της μάρτυρας Ευ.Μα. υπέρ των προσφευγόντων αντικατόπτριζε το περιεχόμενο της ένορκης βεβαίωσης: η βεβαίωση αυτή ανέφερε στο επίμαχο σημείο ότι όταν απεβίωσε ο Σωτήριος Μ. , η Καλλιόπη Μ. έδωσε

σε καθένα από τα παιδιά της 500 000 δολ. ΗΠΑ, κράτησε για τον εαυτό της το υπόλοιπο ποσό του λογαριασμού, ήτοι 600 000 λίρες Αγγλίας, αποφάσισε να συστήσει εταιρεία ώστε τα παιδιά της να μπορούν να κάνουν αναλήψεις χρημάτων όταν θα ήταν άρρωστη και κράτησε ό,τι ήθελε για να καλύπτει τις ανάγκες της. Η κατάθεση της Ευ.Μα. συνόψιζε με όρους αρκούντως σαφείς το περιεχόμενο της εν λόγω ένορκης βεβαίωσης.

52. Κατά συνέπεια, το περιεχόμενο της προαναφερθείσας κατάθεσης που ελήφθη υπόψη από το Εφετείο αποδυναμώνει αισθητά τη θέση που υποστηρίζουν οι προσφεύγοντες ότι δηλαδή η ένορκη βεβαίωση στην οποία προέβη ένας άλλος μάρτυρας των προσφευγόντων ήταν κρίσιμη για την έκβαση της διαφοράς. Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το κύριο επιχείρημα των προσφευγόντων ενώπιον του Εφετείου σύμφωνα με το οποίο η Καλλιόπη Μ. ήταν η μόνη που είχε δικαίωμα να διαχειρίζεται τον λογαριασμό και να διαθέτει τα χρήματα κατά βούληση και ότι τα παιδιά της δεν μπορούσαν να διαχειριστούν τον λογαριασμό παρά μόνον σε περίπτωση κωλύματος αυτής προέκυπτε με σαφήνεια από την κατάθεση της Ευ.Μα.

53. Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες δεν υπέστησαν δυσανάλογη παρεμπόδιση στο δικαίωμά τους σε δικαστήριο. Επομένως, το Δικαστήριο απορρίπτει την ένσταση της Κυβέρνησης ως προς την έλλειψη της ιδιότητας του θύματος αλλά θεωρεί ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6§1 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΠΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΟΥ ΑΡ. 1

54. Οι προσφεύγοντες καταγγέλλουν ότι απορρίπτοντας την προσφυγή τους, τα πολιτικά δικαστήρια προσέβαλαν το δικαίωμά τους στον σεβασμό της περιουσίας τους. Επικαλούνται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλου αρ. 1, το οποίο έχει ως εξής:

«Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου, όρους.

Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέση εν ισχύϊ νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίον προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων».

55. Καταρχάς, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η αιτίαση αυτή είναι απαράδεκτη ως ασύμβατη *ratione materiae* προς τις διατάξεις του άρθρου 1: η κυριότητα των ποσών που ήταν κατατεθειμένα στον λογαριασμό και η νομιμότητα των δωρεών των εν λόγω ποσών δεν αποδείχθηκαν και απετέλεσαν αντικείμενο εθνικής διαδικασίας. Κατά συνέπεια, οι προσφεύγοντες δεν είχαν παρά μία ανταπαίτηση (*counterclaim*) που δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε ως περιουσία ούτε ως θεμιτή προσδοκία ούτε ως περιουσιακή αξία υπό την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου, καθώς στηριζόταν στην ερμηνεία που οι ίδιοι έδιδαν στον σκοπό της εταιρείας και στα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης. Η κυβέρνηση επικαλείται, προς επίρρωση της θέσης της, την απόφαση *Kopecky c. Slovaquie [GC] αρ. 44912/98*, CEDH 2004-IX).

56. Κατά δεύτερον, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες δεν εξάντλησαν τα εθνικά ένδικα μέσα καθώς ουδέποτε επικαλέστηκαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ότι είχαν, βάσει του άρθρου 1 του πρώτου Πρωτοκόλλου, θεμιτή προσδοκία να διατηρήσουν τον πλουτισμό τους που απέρρεε από τον επίμαχο τραπεζικό λογαριασμό.

57. Το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι πρέπει να αποφανθεί επί των ενστάσεων αυτών καθώς καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω αιτίαση είναι ούτως ή άλλως απαράδεκτη για τον ακόλουθο λόγο.

58. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι πέρα από τις δύο προαναφερθείσες ενστάσεις, η Κυβέρνηση παραπέμπει στις παρατηρήσεις της υπό το πρίσμα του άρθρου 6§1 και ότι, από πλευράς τους, οι προσφεύγοντες

αναφέρονται στις παρατηρήσεις τους σχετικά με την επικαλούμενη παραβίαση του άρθρου 6§1. Υπογραμμίζουν ότι η ενώπιον συμβολαιογράφου ένορκη βεβαίωση ήταν καθοριστική για την έκβαση της διαφοράς και ότι το περιεχόμενο αυτής δεν ταυτίζεται ούτε ως κείμενο ούτε ως προς την ουσία με αυτό της κατάθεσης της μάρτυρα Ευ. Μα. κατά τη συζήτηση της υπόθεσης.

59. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ακόμα και στο πλαίσιο οριζόντιων σχέσεων είναι δυνατόν λόγοι γενικού συμφέροντος να επιβάλουν ορισμένες υποχρεώσεις στο Κράτος ακόμη και όταν η παρέμβαση στο δικαίωμα της προστασίας της περιουσίας του προσφεύγοντος είναι ενέργεια άλλου φυσικού προσώπου, (*Sovtransavto Holding c. Ukraine*, αρ. 48553/99, § 96, CEDH 2002-VII, και *Zolotas c. Grèce (n° 2)*, αρ. 66610/09, § 39, 29 Ιανουαρίου 2013). Κάθε προσβολή στο δικαίωμα της προστασίας της περιουσίας την οποία διαπράττει ιδιώτης γεννά τη θετική υποχρέωση του κράτους να εγγυάται, στο πλαίσιο της εθνικής έννομης τάξης του, ότι το δικαίωμα της περιουσίας προστατεύεται αρκούντως από τον νόμο και ότι οι κατάλληλες προσφυγές επιτρέπουν στο θύμα παρόμοιας προσβολής να επικαλεστεί τα δικαιώματά του, ζητώντας, ενδεχομένως, αποκατάσταση της ζημίας που έχει υποστεί (*Kotov c. Russie [GC]*, αρ. 54522/00, § 113, CEDH 2012). Παρά τη σιωπή του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου όσον αφορά τις δικονομικές απαιτήσεις, η δικαστική διαδικασία η σχετική με το δικαίωμα στην προστασία της περιουσίας πρέπει να προσφέρει στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο και την κατάλληλη ευκαιρία να εκθέσει την υπόθεσή του ενώπιον των αρμόδιων αρχών προκειμένου να αμφισβητήσει αποτελεσματικά τα μέτρα που επιφέρουν προσβολή των δικαιωμάτων που προστατεύονται από την εν λόγω διάταξη (*Panteliou-Darne et Blantzouka c. Grèce*, αρ. 25143/08 και 25156/08, § 36, 2 Μαΐου 2013).
60. Όμως, στην υπό κρίση υπόθεση μολονότι είναι γεγονός ότι τα ποσά που αναγκάστηκαν να καταβάλουν οι προσφεύγοντες στους αντιδίκους

No Φ 092.22/1432

προέρχονται από την περιουσία τους, εντούτοις, τούτο ήταν αποτέλεσμα μια διαφοράς μεταξύ ιδιωτών που δεν επισύρει παρά εμμέσως την ευθύνη του Κράτους, ήτοι με τη θετική υποχρέωση του Κράτους να θεσπίζει διαδικασίες ικανές να προστατεύουν τα δικαιώματα του καθενός στην προστασία της περιουσίας του. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει συναφώς τη διαπίστωσή του ότι, εν προκειμένω, δεν υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη (βλ. ανωτ. παράγραφος 53). Κατά συνέπεια, δεν υπήρξε παραβίαση της εν λόγω θετικής υποχρέωσης.

61. Συνεπώς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η αντλούμενη από το άρθρο 1 του πρώτου Πρωτοκόλλου αιτίαση είναι προδήλως αβάσιμη και πρέπει να απορριφθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 35§§3 α) και 4 της Σύμβασης.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. Συνεκδικάζει με την ουσία της υπόθεσης την αντλούμενη από την έλλειψη της ιδιότητας του θύματος και από το άρθρο 6§1 της Σύμβασης ένσταση και την απορρίπτει,
2. *Κηρύσσει* παραδεκτή την αιτίαση που αφορά το άρθρο 6§1 και απαράδεκτο το υπόλοιπο τμήμα της προσφυγής,
3. *Αποφαίνεται* ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6§1 της Σύμβασης.

Συντάχθηκε στα γαλλικά και εν συνεχεία κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 19 Νοεμβρίου 2020 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77§§ 2 και 3 του Κανονισμού.

Renata Degener

Αν. Γραμματέας

(υπογραφές)

Ksenija Turkovic

Πρόεδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατάλογος των προσφευγόντων

Αρ.	Ονοματεπώνυμο	Ημερομηνία γέννησης	Τόπος κατοικίας
1.	Κυριακή ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	07/12/1944	Άλιμος
2.	Αμαλία ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	25/03/1982	Αθήνα
3.	Νεόφυτος ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	09/09/1948	Αθήνα
4.	Άννα ΣΑΜΙΩΤΟΥ	21/05/1967	Αθήνα
5.	Καλλιόπη ΣΑΜΙΩΤΟΥ	28/09/1968	Αθήνα

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο

Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα